

Nectarkroegen op de kurkdroge hei

Het is een bloedhete dag. Overal in Nederland, maar zeker op het stuifzand van het Kootwijkerzand. Het kale zand brandt. Ik zit naast een stoere boswachter in een fourwheeldrive met achterop jerrycans met 400 liter water. Die leveren we af bij de vijf nectarkroegen: ingegraven cementkuipen met daarin planten die helemaal niet thuishoren op het stuifzand: tijm, echte guldenroede, duifkruid, rolklaver, blauwe knoop en zelfs vlinderstruiken.

Kars Veling

De nectarkroegen worden aangelegd. Op deze foto is goed te zien hoe droog de hei was.

Cementkuipen met vlinderstruiken midden in een stuifzandgebied. Gekker moet het niet worden! Ook bij De Vlinderstichting werden er wenkbrauwen gefronst toen het idee naar voren werd gebracht, maar al snel kwamen we tot de conclusie dat we het wel moesten proberen. Vanaf mei was het kurkdroog geweest en de heide, die in maart ook al een klap had gehad van de late vorst, was helemaal verdord en grotendeels dood. Er was geen drup nectar meer te vinden op het uitgestrekte stuifzand. We kregen al meldingen van kommavinders op vlinderstruiken in tuinen en heivlinders ver weg van hun leefgebied, zelfs in de uiterwaarden bij Wageningen. Deze vlinders vluchten weg van de hei, omdat ze daar geen nectar kunnen krijgen. Die vinden ze wel in de tuinen in de steden en dorpen. Daar drinken ze wel, maar voortplanten lukt daar niet. Het zijn specialisten van droge heiden en hun waardplanten, schapengras en buntgras staan niet in steden en in de landbouwge-

bieden daaromheen. Weggevlagen uit de hei zullen ze zich niet voortplanten en de populatie kan daardoor een forse klap krijgen.

2003, rampjaar voor de vlinders van de heide

Datzelfde was ook gebeurd na de hele hete en droge zomer van 2003. De soorten van de droge heide gingen heel sterk achteruit in de eropvolgende jaren en ze hadden jaren nodig om te herstellen en weer op hun oude niveau te komen. Voor de kleine heivlinder was de situatie nog penibeler! Deze komt alleen nog maar voor op het Kootwijkerzand. Na die hete en droge zomer in 2003 is hij op alle andere vliegplaatsen op de Veluwe verdwenen. Als deze soort hier nu een forse klap krijgt zou dat wel eens de genadeslag kunnen zijn. Daardoor zou de soort uit Nederland, en daarmee uit Noordwest-Europa, kunnen verdwijnen. Dat konden we als Vlinderstichting niet laten gebeuren. Vandaar het 'wilde' plan om nectarkroegen aan te

Tekst:

Kars Veling

De Vlinderstichting

leggen op het kurkdroge stuifzand. Niet als natuurbeheermaatregel, maar als noodgreep om te proberen de kleine heivlinders in het gebied te houden.

Samen met Staatsbosbeheer

Staatsbosbeheer beheert het Kootwijkerzand en de eerste stap was natuurlijk om te polsen of zij dit idee ook zagen zitten. Het is niet alledaags en ook bij Staatsbosbeheer moest er eerst flink over worden geboemd. Maar gelukkig was de conclusie dezelfde: "We weten niet of het gaat werken, maar als we niets doen zou de soort zomaar weg kunnen zijn. Dat willen we niet, dus we werken graag en actief mee aan het nectarkroegenplan!" Een dag later zat ik dan ook bij de boswachter in die terreinwagen en bekeken we het Kootwijkerzand en of er toch niet hier en daar heide bloeide. Dat bleek niet het geval. Een enkel zandblauwtje en heel af en toe een geel composietje, dat was alles. Ook werden potentiële locaties voor de kroegen uitgezocht. Met behulp van de gegevens uit de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFP) hadden we een redelijk beeld waar de kleine heivlinders het meest voorkwamen. Nu gingen we kijken waar het ook logistiek handig zou zijn om de kroegen te plaatsen.

Vijf kroegen binnen twee dagen

Maar de kroegen waren er nog niet. We besloten om ongeveer dertig cementkuipen in te graven (vijf maal zes) met daarin bloeiende planten; makkelijker gezegd dan gedaan! Die 1200 kilo biologische potgrond was wel te krijgen en werd online besteld en afgeleverd bij de werkschuur van Staatsbosbeheer. Maar die kuipen met lekker groenvoer (met kleur) zouden vast en zeker binnen een nacht worden opgegeten door het wild, dat na die lange droogte ook behoefte had aan mals voer. Dus moesten er rasteren om de kroegen komen en dus werden ook dertig flinke

kastanjehouten palen en flink wat rollen schapengaas aangeschaft. Met die bloedhitte bestond de kans dat de kuipen binnen een etmaal helemaal zouden verdrogen, dus moest gezorgd worden dat er regelmatig water kon worden gegeven, daarom werden ook tien jerrycans met een inhoud van twintig liter bij Staatsbosbeheer bezorgd. Voor midden op het terrein tussen de kroegen was er een aanhanger met een 1000 liter tank, waaruit de jerrycans regelmatig konden worden gevuld.

Sponsoring door De Heliant

Maar dan: dertig kuipen met bloeiende planten: waar haal je die eind juli, na maanden droogte, vandaan? Niet bij een willekeurig tuincentrum, want we willen er zeker van zijn dat ze gifvrij zijn. Dus hebben we biologische kwekers gezocht en hun ons plan voorgesteld. Kwekerij De Heliant dacht onmiddellijk mee en maakte direct een rondje over de kwekerij om te kijken welke planten nog in aanmerking kwamen. Ook zij hadden natuurlijk erg veel last gehad van de droogte en zo laat in het jaar hebben ze ook niet heel veel meer in voorraad, maar gelukkig konden ze blauwe knoop, tijm en rolklaver in forse hoeveelheden leveren. Ze vonden het zo'n goede actie dat ze een flink deel van de planten sponsorden! Ook via de Arnica kwekerij konden we nog aan biologische planten komen en Kwekerij Dependens zorgde voor biologische onbespoten vlinderstruiken. Die vlinderstruiken (Buddleja 'Argus Velvet') zijn steriel, wat wil zeggen dat ze geen zaad produceren. Vlinderstruiken staan erom bekend dat ze nogal kunnen woekeren en dat risico wilden we niet nemen.

Dagelijkse kroegentochten

Op 26 juli werden de kroegen aangelegd. De cementkuipen met de nectarplanten werden ingegraven op vijf plekken op het Kootwijkerzand. De vlinderstrui-

ken bloeiden, maar veel van de andere planten zaten nog in de knop. De echte guldenroede bloeide wel, maar deze stond er, door de verplaatsing en de grote hitte en droogte, niet heel florissant bij. Dagelijks bezochten vrijwilligers de kuipen met bloeiende planten. Dan telden ze bij elke kroeg 5 minuten welke vlinders er gebruik van maakten en werden de bakken gecontroleerd. Zeker toen het nog zo heet was moesten de planten dagelijks water hebben en ook werden dode bloemen uitgeknipt. Al vanaf de eerste dag na het inrichten van de kroegen, werden ze al gebruikt. De kommavlinder was er als eerste bij. Deze bedreigde soort dronk graag van de vlinderstruik. Soms waren er wel twee of drie in een kroeg te zien. Ook de heivlinder bleek de nectar te waarderen. Het duurde een aantal dagen voordat ook de eerste kleine heivlinder in een kroeg werd gezien. Dat was mede doordat de kroegen helemaal aan het begin van de vliegtijd werden aangelegd en dan zijn er nog voornamelijk mannetjes. Vooral de vrouwtjes, die iets later verschijnen, hebben nectar nodig. De kleine heivlinder is 34 keer gemeld tijdens vijfminutentellingen in de kroegen, de heivlinder 50 en de kommavlinder 48 keer. Ook direct buiten de kroegen zijn er regelmatig gezien, maar dat is niet systematisch geteld.

Zelfs een scheefbloemwitje

Gelukkig was het vanaf half augustus over met de droogte. Vanaf toen heeft het, ook op het Kootwijkerzand, regelmatig flink geregend en hoewel een groot deel van de hei echt is afgestorven, zagen we ook nog hier en daar pollen in bloei komen. Dat is erg verheugend, want daarmee is ook in de rest van het uitgestrekte stuifzandgebied nectar voor de kleine heivlinder aanwezig. Ook andere vlinders werden trouwens in de kroegen gezien, zoals hooibeestje, bruin zandoogje, klein koolwitje en dagpauwoog. Dinsdag 28 augustus was er wel een heel bijzondere

kroegloper. Vrijwilliger Nina de Vries zag in een van de nectarkroegen een scheefbloemwitje. Ook dit zat te drinken, zowel op blauwe knoop als op vlinderstruik. Het scheefbloemwitje is nog maar een paar jaar in Nederland en is niet een soort die je zou verwachten in zo'n droog stuifzandgebied. Maar dat deze vlinder per jaar wel honderd kilometer naar het noorden kan opschuiven, geeft aan dat het blijkbaar een heel mobiele vlinder is die dus ook ongeschikt terrein moeiteloos kan overbruggen. Prachtige vondst voor de waarnemers natuurlijk, maar het scheefbloemwitje is niet een soort waarvoor de kroegen zijn aangelegd.

Er werden begin september nog maar weinig kleine heivlinders gezien, dus de vliegtijd was over. Op 7 september hebben we de kroegen weer weggehaald. Het Kootwijkerzand is nu weer, zoals het hoort, stuifzand met naast hei nauwelijks bloeiende planten. Of het heeft gewerkt? Gelukkig bleken de doelsoorten kleine heivlinder, heivlinder en kommavlinder de kroegen te gebruiken. Of deze dit extreem droge jaar goed hebben overleefd en zich goed hebben kunnen voortplanten zullen we pas volgend jaar weten.

Kars Velling

Het werkt! Een kleine heivlinder in de kroeg in Kootwijk.